

Pesten op sportverenigingen

De prevalentie van pesten op sportverenigingen en de visie van kinderen ten aanzien van pestgedrag en aanpak

Bergsen, S. (3534367), Kolijn, C. A. (3646297), Verstralen, L. M. S. (3915018), Wijnen, A. (3594661)

Docent: Dr. P. Baar

Tweede beoordelaar: Dr. D. W. Smits

Cursus: Bachelorthesis

Cursuscode: 200600042

Departement Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Instelling: Universiteit Utrecht

Cursusjaar: 2012/2013

Datum: 5 juli 2013

Abstract: Most previous research on bullying has focused on the school context and has not been taking the context of the sportsclubs into account. The current study investigated the difference in prevalence and nature of bullying by children between 10 and 12 years old focusing on the sportsclub and the way in which bullying can be prevented or countered. A quantitative analysis has been conducted by administering a questionnaire under 156 Dutch children to investigate the prevalence of different types of bullying roles and how they are connected to types of sport and gender. In addition, a qualitative analysis has been conducted by interviewing 21 children to provide insight in the vision of the children and how they experience the trainers' approach towards peer-aggression. The results show inconsistency about bullying at the sportsclub, but most children agreed that the approach of the trainer and sportsclub towards bullying was not sufficient.

Key words: bullying, sportsclub, prevalence, nature, roles, approach

---

Pesten op sportverenigingen

De meeste onderzoeken naar pesten richten zich voornamelijk op pesten binnen de context van de school, terwijl pesten binnen de context van de sportvereniging minstens zo vaak blijkt voor te komen (Baar, 2012). Pesten wordt gedefinieerd als het regelmatig schade toebrengen aan een ander op een systematische en opzettelijke manier over een langdurige periode. Dader en slachtoffer hebben hierbij een asymmetrische machtsrelatie (Olweus, 2003). De fysieke, emotionele en sociale gevolgen voor zowel de daders als slachtoffers van pesten zijn ernstig. Negatieve ervaringen in de sociale omgang verhogen het risico op een negatief zelfbeeld. Dit kan leiden tot internaliserende problemen, een onderdanige houding ten opzichte van leeftijdsgenoten en problemen in zelfcontrole. Aanpassing aan de sociale normen wordt daarmee steeds moeilijker en buitensluiting wordt waarschijnlijker. Op latere leeftijd kunnen gepeste kinderen last krijgen van depressieve klachten (Aluede, Adeleke, Omoike, & Afen-Akpaïda, 2008; Dake, Price, & Telljohann, 2003; Hawker, & Boulton, 2000; Zwierzynska, Wolke, & Lereya, 2013). Ook daders van pesten ervaren ontwikkelingsproblemen zoals aanpassingsmoeilijkheden op school, internaliserende en externaliserende problemen en dader zijn is een risicofactor voor later delinquent gedrag en misbruik van genotsmiddelen (Aluede et al., 2008; Gini & Pozzoli, 2009; Wal, Wit, & Hirasing, 2003). De hoge prevalentie van pesten en de fysieke, sociale en emotionele gevolgen maken pesten tot een maatschappelijk probleem (Baar, 2012). Inmiddels is er een grote verscheidenheid aan programma's en protocollen voor scholen ontwikkeld om met dit probleem om te gaan. Deze programma's blijken echter maar beperkt effectief (Baar, Wubbels, & Vermande, 2007; Smith, 2011). Er bestaan geen antipestprogramma's die zich specifiek richten op de context van de sportvereniging. Onderzoek toont aan dat sporttrainers zich vaak niet bewust zijn van de prevalentie van pesten en dat 93% pestgedrag niet of nauwelijks signaleert binnen een groep of sportvereniging. Daarnaast blijkt dat er vanuit de sportvereniging zelf weinig aandacht voor pesten is. Over het algemeen heerst het idee dat pesten niet binnen de sportvereniging plaatsvindt. Sport wordt immers gezien als iets vrijwilligs wat doorgaans voor het plezier wordt gedaan (Baar, 2012).

De algemene doelstelling van dit onderzoek is inzicht verkrijgen in verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10 tot 12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse en in de wijze waarop pestgedrag op sportverenigingen kan worden voorkomen en tegengegaan. Er is tot op heden weinig bekend over pestgedrag in verschillende typen sport en de sekseverschillen in pestgedrag in sportverenigingen (Baar, 2012). In dit onderzoek zullen daarom sekse- en sporttype-verschillen in relatie tot pesten

specifiek onderzocht worden. Met deze nieuwe inzichten kunnen aandachtspunten naar voren komen die mogelijk bruikbaar zijn bij de ontwikkeling van effectieve antipestprogramma's voor sportverenigingen.

De eerste doelstelling van dit onderzoek is inzicht verkrijgen in verschil in prevalentie van ouderschap en slachtofferschap naar type sportbeoefening en sekse. Aansluitend bij onderzoek van Baar (2012) wordt onderscheid gemaakt tussen non-contactsporten (badminton, tennis), semi-contactsporten (voetbal, handbal) en contactsporten (vechtsporten). Deze indeling wordt gemaakt op basis van het criterium 'mate van fysiek contact'. Dit criterium is mogelijk gerelateerd aan de mate waarin agressie getolereerd wordt. In deze lijn kan worden aangenomen dat bij sporten met een hoge mate van fysiek contact niet alleen meer agressie maar ook meer pestgedrag (wat een vorm van agressie is) wordt getolereerd. De resultaten van verschillende onderzoeken naar prevalentieverschillen per type sport zijn echter niet consistent. Het bestaan van specifieke codes (discipline, verantwoordelijkheid, respect) en een specifieke manier van begeleiding en benadering bij vechtsporten (Theeboom, 2001) kan zorgen voor de regulatie van agressie. Op basis hiervan zou verwacht worden dat de prevalentie van pestgedrag onder vechtsporters laag is. Endresen en Olweus (2005) suggereren dat vechtsporten antisociaal gedrag juist versterken. Volgens hun "enhancement theorie" wordt agressief gedrag in vechtsporten gestimuleerd waardoor kinderen meer antisociaal gedrag vertonen in zowel de sportvereniging als daarbuiten. Agressie wordt als legitiem middel gezien om succes te behalen in de competitie. Echter hebben Endresen en Olweus (2005) uitsluitend jongens onderzocht, waardoor de resultaten niet gegeneraliseerd kunnen worden naar beide seksen. Baar (2012) deed soortgelijk onderzoek naar verschillen in pestprevalentie per type sport en sekse en vond dat meisjes meer agressief gedrag vertoonden binnen de schoolcontext, maar het minst agressieve gedrag in de sportcontext. Hiermee vindt Baar (2012) geen ondersteuning voor de "enhancement theorie". Bovendien blijkt uit zijn onderzoek dat deelnemers (zowel jongens als meisjes) aan semi-contactsporten over het algemeen agressiever zijn dan deelnemers aan niet-contactsporten en vechtsporten. Mogelijk wordt de mate van agressie niet zozeer verhoogd door de aanmoediging hiervan in de sport, maar door de competitiedruk. Aangenomen wordt dan ook dat de pestprevalentie, naar aanleiding van de verhoogde mate van agressie, het hoogst zal zijn bij semi-contactsporten in teamverband. Bij deze sporten geldt zowel competitiedruk ten aanzien van de tegenstander als competitiedruk tussen teamgenoten onderling (Keeler, 2007; Mintah, Huddleston, & Doody, 1999). In dit onderzoek wordt gekeken naar een verklaring voor de inconsistente resultaten van Endresen en Olweus (2005) en Baar (2012). Ten aanzien van de prevalentie van

daderschap en slachtofferschap naar sekse in sportverenigingen is weinig bekend (Baar, 2012). Jongens en meisjes lijken op scholen ongeveer evenveel gepest te worden (Card, Stucky, Sawalani, & Little, 2008). In sportverenigingen wordt een stabiel patroon verwacht waarbij jongens hoger scoren op daderschap dan meisjes en beide seksen even vaak slachtoffer zijn van pesten. De verwachting dat jongens hoger scoren op daderschap komt voort uit een evolutionair gegeven. Jongens zijn meer competitiegericht dan meisjes en hebben een hoger testosterongehalte. Dit resulteert in een hogere mate van agressie (Olweus, 1993; Salmivalli, Lappalainen, & Lagerspetz, 1998).

De tweede doelstelling is inzicht verkrijgen in verschil in prevalentie van de verschillende pestrollen naar type sportbeoefening en sekse. Vier verschillende rollen kunnen worden onderscheiden bij het pesten: dader (D), slachtoffer (S), dader-slachtoffer (DS) en niet betrokkenen (NB). Hoewel kinderen met een dader-slachtofferrol relatief weinig zijn onderzocht, lijkt dit de meest kwetsbare groep te zijn. Zij ervaren meer dan andere kinderen depressieve klachten, een lage zelf-controle en academische en sociale problemen (Baar, 2012; Berkowitz, & Benbenishty, 2012; Cook, Williams, Guerra, Kim, & Sadek, 2010; Craig, 1998; Haynie et al. 2001; Kumpulainen et al. 1998; Schwartz, Proctor, & Chien, 2001; Veenstra et al., 2005). De rollenclassificatie hoort bij een persoons-gerichte benadering van pesten die kan worden vergeleken met de variabele-gerichte benadering (de mate van pestgedrag, zoals genoemd bij doelstelling 1) om een completer beeld van de situatie te geven (Baar, 2012). Onderzoek van Salmivalli en Kaukiainen (2004) toont namelijk aan deze verschillende benaderingen tot verschillende resultaten kunnen leiden. Zo scoorden jongens bij een variabele-gerichte benadering hoger op pestgedrag, terwijl dat bij een persoons-gerichte benadering bij meisjes het geval was. Baar (2012) toont aan dat ongeveer 5% tot 11% van de kinderen tussen 10 en 13 jaar op de sportvereniging slachtoffer van pesten is, 5% tot 14% dader is en 2% tot 7% dader-slachtoffer is. Uit onderzoek naar de prevalentie van pestrollen naar sekse blijkt dat mannelijke spelers in vergelijking met vrouwelijke spelers vaker dader zijn, ongeacht de sport of de context (basisschool of sportvereniging) (Baar, Vermande, & Wubbels, 2011; Coulomb-Cabagno & Rascale, 2006). Verwacht wordt dat in dit onderzoek vergelijkbare resultaten naar voren zullen komen. Verder wordt verwacht dat jongens vaker dan meisjes dader-slachtoffers zullen zijn omdat jongens die gepest worden meer coping-strategieën zoals wraaknemen en terugvechten toepassen dan meisjes (Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008). Mede op basis van de theoretische aannames van de eerste doelstelling wordt verwacht dat de daderprevalentie het hoogst zal zijn bij semi-contactsporten in teamverband. Bij teamsporten is de competitiedruk het grootst en dit

versterkt agressief gedrag zowel in als buiten de competitie (Keeler, 2007; Mintah, Huddleston, & Doody, 1999). Over de slachtoffer- en dader-slachtofferprevalentie per type sport worden geen voorlopige aannames gedaan. Hier zal in het onderzoek vooral in explorerende zin naar worden gekeken.

De derde doelstelling is inzicht verkrijgen in de visie van kinderen op pestgedrag in de context van de sportvereniging en hun eigen rol daarin. Hierbij wordt ingegaan op de betekenis die kinderen aan pesten geven, de beleving van kinderen bij pestgedrag en hun waardering van interventies in de sportvereniging. Visie wordt in dit onderzoek geoperationaliseerd naar waar (tijdens de training, in de kleedkamer, in de kantine, in de fietsenstalling, op weg van en naar huis), hoe vaak en door wie er volgens de kinderen gepest wordt. Bovendien wordt gekeken welke kinderen slachtoffer zijn en op welke manieren het pesten zich uit. Ook wordt er naar oorzaken, gevolgen en de ernst van het pesten gevraagd. De visie van kinderen kan meer diepgaande informatie geven over de aard en eigenschappen van pestgedrag. Het uitgangspunt is een definitie van pesten zoals kinderen die zelf geven. Vanaf 10 jaar verandert de definitie van een vage omschrijving met vooral indirecte vormen van pesten bij 13-jarigen in een meer stellige definitie waarbij (vooral bij meisjes) indirect pesten een belangrijk onderdeel is. Ook worden eenmalige incidenten door 13-jarigen niet langer genoemd in de definiëring van pesten. Meisjes noemen vaker de beleving van slachtoffers, terwijl jongens vooral het aspect van terugkerende voorvallen en de asymmetrische machtsverhouding benadrukken (Frisén, Holmqvist, & Oscarsson, 2008). Daarnaast wordt verwacht dat pesten en slachtofferschap bij meisjes meer van relationele aard zal zijn en bij jongens meer van openlijke aard. Meisjes zijn namelijk meer betrokken bij relationeel pesten en jongens meer bij openlijk pesten. Met openlijk pesten wordt fysieke agressie (slaan en schoppen) en verbale agressie (uitschelden, uitlachen) bedoeld. Relationeel pesten is een meer subtiele vorm van pesten zoals roddelen, buitensluiten en het manipuleren in vriendschappen (Baar, 2012; Crick & Bigbee, 1998; Olweus, 2003). Uit onderzoek van Baar (2012) blijkt dat pesten meestal gebeurt uit het zicht van een trainer, zoals in de kleedkamer of bij de fietsenstalling en dat pesten op sportverenigingen minstens zo vaak voorkomt als op scholen. Er wordt daarom verwacht dat kinderen in tegenstelling tot de trainers wel zien wat er gebeurt en beter weten waar en hoe vaak pesten voorkomt en wie daders en slachtoffers zijn. Met betrekking tot de oorzaken van pesten worden resultaten verwacht op basis van onderzoek op scholen. Op scholen wordt uiterlijk het meest genoemd als oorzaak van gepest worden (Bradshaw, Sawyer, & O'Brennan, 2007; Frisén, Holmqvist, & Oscarsson, 2008). Als kinderen ouder worden komen daar aspecten als persoonlijkheid, achtergrond en motieven

van de dader bij (Frisén, Holmqvist, & Oscarsson, 2008). Uit onderzoek van Baar en Wubbels (2011) blijkt dat slachtoffer-zijn vaak toe te schrijven is aan kindkenmerken, terwijl dit bij het daderprofiel niet het geval is. Daarom wordt verwacht dat kinderen een duidelijker slachtoffer- dan daderprofiel kunnen schetsen. Wat betreft de pestrollen wordt gekeken in hoeverre de geclassificeerde pestrollen van doelstelling 2 overeenkomen met de zelf ervaren pestrollen. Hierbij wordt verwacht dat slachtofferschap wordt overschat. Zelf-geïdentificeerde slachtoffers hebben de neiging om de mate en ernst waarin zij gepest worden te overschatten. Zij lijken meer paranoïde te zijn over de intenties van het gedrag van andere kinderen (Crick & Bigbee, 1998). Daarnaast wordt verwacht dat ouderschap wordt onderschat. Kinderen lijken zichzelf niet snel in een negatief daglicht te plaatsen. Zij zullen niet snel toegeven dat zij andere kinderen pesten. Pestgedrag van anderen wordt eerder gerapporteerd dan het eigen pestgedrag (Goossens, Olthof, & Dekker, 2006). Bovendien kan een discrepantie tussen de zelf ervaren rol en de geclassificeerde rol ontstaan doordat kinderen pestgedrag op een andere manier definiëren. Hiermee wordt bedoeld dat de definitie van pesten per kind kan verschillen en sterk kan afwijken van de definitie die in het onderzoek wordt gebruikt (Olweus, 2003). Zelf-geclassificeerde rollen zullen dan afwijken van de uit de classificatieprocedure gebleken pestrollen. Kinderen kunnen bijvoorbeeld relationeel pesten niet als pestgedrag beschouwen waardoor zij zichzelf in een andere rol zien (en zich niet aangesproken voelen als dader of slachtoffer). Het is van groot belang om hiervan bewust te zijn omdat interventies worden afgestemd op de zelf-geclassificeerde rollen van kinderen. Door de mogelijke discrepantie zouden minder ouders betrokken worden in interventieprogramma's.

De laatste doelstelling is inzicht verkrijgen in de beleving van kinderen ten aanzien van de aanpak van trainers en de sportvereniging op pestgedrag. Dit zal worden geoperationaliseerd in maatregelen vanuit de sportvereniging, de signalering van pestgedrag door trainers, maatregelen vanuit de trainer en de tevredenheid van het kind omtrent de aanpak. Verwacht wordt dat kinderen de mate van aanpak van pestgedrag over het algemeen onvoldoende zullen vinden. Trainers signaleren het overgrote deel van pestgedrag namelijk niet. Indien dit wel wordt gesignaleerd overschatten trainers vaak de werking van hun eigen aanpak. Er is dan ook sprake van een gebrek aan effectief handelen bij pestgedrag in sportverenigingen. Bovendien is slechts 7% van de sportverenigingen in het bezit van een pestprotocol. Aanpak van pesterijen door trainers zal dus in veel gevallen op eigen inzicht gebeuren (Baar, 2012). Uit onderzoek van Berkowitz en Benbenishty (2012) blijkt dat het ervaren van sociale steun door leerkrachten afhangt van de pestrol van het kind: betrokken kinderen rapporteren lagere steun dan niet-betrokkenen en ouders-slachtoffers rapporteren de

laagste niveaus. Naar aanleiding van deze bevinding wordt verwacht dat de tevredenheid van de kinderen over de aanpak van hun trainer zal afhangen van hun pestrol. Ook persoonlijke eigenschappen van de trainer hebben invloed op de aanpak en daardoor op de tevredenheid van de kinderen hierover. Nucci en Young-Shim (2005) tonen aan dat de sportcoach een rolmodel is binnen de sportvereniging en dat zijn/haar gedrag een sterk effect heeft op het gedrag van de kinderen. Jonge spelers moeten positief worden bekrachtigd en blootgesteld worden aan goede rolmodellen. Hierdoor leren ze zowel sportief gedrag als moreel redeneren (Nucci & Young-Shim, 2005). Verschillende onderzoeken tonen aan dat kinderen die in een groep zitten met een sterke groepscohesie meer spijt en kwaadheid ervaren als er in deze groep pestgedrag voorkomt (Jones, Bombieri, Livingstone, & Manstead, 2012a; Jones, Manstead, & Livingstone, 2012b). Echter zullen deze specifieke groepen naar verwachting niet veel voorkomen. Redenen hiervoor zijn, zoals eerder genoemd, dat de algemene opvatting bestaat dat sport een vrijwillige bezigheid is en voor het plezier wordt gedaan. Daarom wordt er door zowel trainers als sportverenigingen weinig aandacht besteed aan problematische groeps- en socialisatieprocessen. Daarnaast is de tijdsbesteding aan sport gering, waardoor er te weinig tijd is om aandacht te besteden aan dergelijke socialisatieprocessen (Baar, 2012).

Methode

Respondenten

In totaal namen 174 kinderen uit groep 6, 7 en 8 van drie basisscholen in drie plaatsen in Nederland deel aan het onderzoek. Er is gekozen voor het benaderen van scholen omdat op deze manier ook sportuitvallers meegenomen konden worden. Dit zou bij sportclubs niet mogelijk zijn. Ook is een school een gestructureerde setting die zich goed leent voor het doen van onderzoek. Achttien leerlingen die nooit hadden deelgenomen aan een sportclub konden het tweede gedeelte van de vragenlijst over hun sportdeelname niet invullen en konden daarom niet worden opgenomen in deze studie. In totaal participeerden daardoor 156 kinderen (78 jongens en 78 meisjes, gemiddelde leeftijd 11,35 jaar) in het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek. De meeste kinderen (71.8%) waren Nederlands. Een kind had een niet-Nederlandse etniciteit als het kind of tenminste één van de ouders niet in Nederland was geboren. Het overige deel van de steekproef had de volgende etnische achtergronden: Marokkaans (10.9%), Turks (4.5%), Surinaams (0.6%), of een andere etnische afkomst (12.2%). In vergelijking met het landelijk gemiddelde in 2011 (Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP], 2012) was er een oververtegenwoordiging van kinderen met een Marokkaanse (landelijk gemiddelde 2.1%) en Turkse (landelijk gemiddelde 2.3%)

achtergrond en een ondervertegenwoordiging van autochtone Nederlanders (landelijk gemiddelde 79.4%) en Surinaamse kinderen (landelijk gemiddelde 2.1%) in het kwantitatieve gedeelte. Gebaseerd op hun participatie in een sportclub (lidmaatschap van een sportclub met betrekking tot hun meest beoefende sport) werden drie groepen onderscheiden: vechtsporters (14 jongens en 5 meisjes), semi-contactsport participanten (49 jongens en 44 meisjes) en niet-contactsport participanten (15 jongens en 29 meisjes). Met een classificatieprocedure werden vier groepen op basis van hun pestrol onderscheiden: daders (5 jongens en 6 meisjes), slachtoffers (7 jongens en 6 meisjes), dader/slachtoffers (7 jongens en 2 meisjes) en niet-betrokkenen (59 jongens en 64 meisjes). Het betrof een gemakssteekproef (Robson, 2002). Omdat het geen aselechte steekproef betreft, kan niet met zekerheid worden gesteld dat de steekproef representatief of extern valide is voor de hele populatie.

Uit de respondenten van het kwantitatieve gedeelte zijn 24 kinderen van twee basisscholen (12 jongens en 12 meisjes, gemiddelde leeftijd 11,42 jaar) geselecteerd op basis van hun pestrol. Drie kinderen (3 meisjes, gemiddelde leeftijd 11,67 jaar) zijn niet meegenomen in de kwalitatieve analyse omdat ze, in tegenstelling tot wat uit de vragenlijst bleek, niet waren aangesloten bij een sportvereniging. Het betrof een slachtoffer, een dader-slachtoffer en een niet-betrokkene. Uiteindelijk zijn voor het kwalitatieve gedeelte van dit onderzoek de interviews gebruikt van zes daders (3 jongens en 3 meisjes, gemiddelde leeftijd 11,5 jaar), vijf slachtoffers (4 jongens en 1 meisje, gemiddelde leeftijd 11,6 jaar), vijf dader/slachtoffers (4 jongens en 1 meisjes, gemiddelde leeftijd 11 jaar) en vijf niet-betrokkenen (1 jongen en 4 meisjes, gemiddelde leeftijd 11,4 jaar). Het betrof hier een doelgerichte steekproef (Robson, 2002). Door de beperkte omvang van de steekproef was inhoudelijke representativiteit belangrijker dan statistische representativiteit. Inhoudelijke representativiteit gaat om de overdraagbaarheid van concepten of bevindingen op vergelijkbare of overeenkomstige situaties en personen die niet zijn onderzocht (Baarda, de Goede & Teunissen, 2005). In het kwalitatieve gedeelte was er met name een oververtegenwoordiging van kinderen met een Marokkaanse achtergrond (33,33% ten opzichte van een landelijk gemiddelde van 2.1% in 2011 (SCP, 2012)) en een ondervertegenwoordiging van Nederlandse kinderen (61,9% ten opzichte van een landelijk gemiddelde van 79.4% in 2011 (SCP, 2012)). Wat betreft etniciteit kan dus niet gesproken worden van een representatieve steekproef. Doordat kinderen met verschillende pestrollen en typen sport geselecteerd zijn, benadert de steekproef de werkelijkheid goed. Ook zijn kinderen van beide seksen en verschillende leeftijden vertegenwoordigd. De inhoudelijke

representativiteit van de steekproef is hierdoor goed maar er blijft een bepaalde mate van onzekerheid.

Instrumenten

OMEV. Om de eerste twee doelstellingen te onderzoeken werd gebruik gemaakt van de Omgaan Met Elkaar Vragenlijst-sportvereniging (OMEV, Baar 2012). Deze vragenlijst is een vertaling en bewerking van de Social Experience Questionnaire - Self Report (SEQ-S) van Crick en Grotpeter (1996) en bestaat uit twee schalen: Daderschap en Slachtofferschap. De vragen over prosociaal gedrag zijn opgenomen in de vragenlijst als ‘fillers’, zodat de kinderen niet direct zouden zien dat het om een vragenlijst ging met als onderwerp pesten. Hiermee werd bias in de vorm van sociaal wenselijke antwoorden voorkomen.

Daderschap. De schaal Daderschap bestond uit 11 items: zes items over openlijke agressie (bijv. “Hoe vaak schreeuw of scheld jij tegen een ander kind?”) en vijf items over relationele agressie (bijv. “Hoe vaak klets jij wel eens over iemand, zodat andere kinderen die persoon niet meer aardig vinden?”)

Slachtofferschap. De schaal Slachtofferschap bestond eveneens uit 11 items: zes items over openlijk slachtofferschap (bijv. “Hoe vaak begint een ander kind met jou te vechten?”) en vijf items over relationeel slachtofferschap (bijv. “Hoe vaak mag jij niet meedoen met een vriendengroepje, als ze kwaad op jou zijn?”)

Elk item werd door de kinderen beantwoord op een vijfpunts Likert schaal van 1 (= nooit) tot 5 (= bijna altijd). Voor de schaal Daderschap was Cronbach’s alpha .84. Voor de schaal Slachtofferschap was Cronbach’s alpha .87.

Topicvragenlijst. Kwalitatief onderzoek is een passende manier om uitgebreide maar gedetailleerde beschrijvingen en interpretaties van contexten, evenementen, situaties en sociale interacties te verkrijgen (Boeije, 2010). Er zijn open interviews afgenomen om inzicht te verkrijgen in de beleving van sporters van pestgedrag, in de visie van sporters op pestgedrag, hun eigen rol inzake pestgedrag en in de aanpak van trainers en sportverenigingen om pestgedrag te voorkomen en/of aan te pakken. De doelen van dit onderzoek werden geoperationaliseerd door corresponderende topics. De topics bestonden uit verschillende open vragen. De interviewer kon doorvragen om meer gedetailleerde informatie of opheldering, waardoor de validiteit toeneemt. In de gespreksintroduktie werd achtereenvolgens besproken: de doelstelling, de tijdsduur en de opbouw van het interview en wat er met het materiaal gebeurt. Ook werd benoemd dat er aantekeningen werden gemaakt, dat het interview werd opgenomen en dat het interview anoniem werd verwerkt. Op deze manier kon de betrouwbaarheid zoveel mogelijk worden gewaarborgd. Tot slot werd gevraagd of alles

duidelijk was. Het interview bestond uit drie topics: (1) Signalering van pesten op de sportvereniging (definitie, manieren, locatie, frequentie, daders, slachtoffers van pesten); (2) Ernst, gevolgen en oorzaken van en de eigen rol bij pesten; (3) Maatregelen tegen pesten (aandacht vanuit de sportvereniging voor pesten, aanpak van de trainer tegen pesten, mening van het kind over de aanpak van de sportvereniging). Topic een en twee hadden betrekking op de derde doelstelling, topic drie op de vierde doelstelling van dit onderzoek. Tussen de topics door werd steeds gemuteerd. Dit verhoogde de betrouwbaarheid van het interview.

Procedure

De kinderen zijn voor zowel de OMEV vragenlijst als voor het interview benaderd in hun klaslokaal. Door de kinderen in de school setting te benaderen, konden sportuitvallers makkelijker worden getraceerd. Daarnaast waren de condities voor het collecteren van data door middel van een vragenlijst en interview in de school setting gunstiger dan in de setting van de sportclub. De scholen zijn door middel van een brief benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek. Ouders zijn door middel van een brief expliciet gevraagd toestemming te geven voor deelname van hun kind aan dit onderzoek (informed consent procedure). Deelname gebeurde op vrijwillige basis en anonimiteit werd gegarandeerd door de kinderen voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst te vermelden dat de vragenlijsten anoniem zouden worden verwerkt.

De OMEV vragenlijsten, afgenomen voor het kwantitatieve deel van dit onderzoek, zijn tijdens een eerste sessie (30 minuten) afgenomen in een klaslokaal door getrainde laatstejaars bachelor studenten. De interviews, afgenomen voor het kwalitatieve deel van dit onderzoek, zijn tijdens de tweede sessie afgenomen in tweetallen van getrainde laatstejaars bachelor studenten. De interviews begonnen met een gespreksintroductie en een legitimering voor het opnameapparaat. Door het gebruik van opnameapparatuur konden achteraf verbatim worden uitgeschreven, waardoor de analyse controleerbaar was. De duur van de interviews betrof gemiddeld 14 minuten en 15 seconden.

Analyse

Er is gebruik gemaakt van SPSS voor de analyses van de onderzoeksresultaten. Om het verschil in prevalentie van daderschap en slachtofferschap naar type sport en sekse (doelstelling 1) te meten is een herhaalde multivariate analyse van variantie (MANOVA) uitgevoerd. Voor de classificatie van de kinderen in de schalen 'daderschap' en 'slachtofferschap' werd het steekproefgemiddelde op beide schalen berekend. Als een kind meer dan 1SD boven het steekproefgemiddelde scoorde op de betreffende schalen werd het geclassificeerd als 'dader' of slachtoffer.

Ten aanzien van de tweede doelstelling zijn de frequentiepercentages van de pestrollen berekend. De criteria van Crick en collega's (Crick, 1997; Crick & Bigbee, 1998; Crick & Grotpeter, 1996) werden gebruikt om de kinderen te classificeren. Als de score van een kind meer dan 1SD boven het steekproefgemiddelde van de daderschaal en onder dit criterium op de slachtofferschaal lag werd het kind geclassificeerd als *dader*. Een kind werd geclassificeerd als *slachtoffer* als de score meer dan 1SD boven het gemiddelde van de slachtofferschaal en onder dit criterium op de daderschaal lag. Als de score van een kind zowel op de dader- als op de slachtofferschaal meer dan 1SD boven het gemiddelde van deze schalen lag werd het kind geclassificeerd als *dader-slachtoffer*. Lagen de scores minder dan 1 SD boven het gemiddelde van beide schalen dan kreeg het kind de classificatie *niet-betrokken*.

De kwalitatieve analyses van de interviews (doelstellingen 3 en 4) zijn uitgevoerd conform de analysemethode van labelen van Baar (2002) en Baarda en collega's (2001). Met betrekking tot de doelen van het kwalitatieve onderzoek werden verschillende kernlabels ontwikkeld door gebruik te maken van inductieve coderingstechnieken. Om de betrouwbaarheid en constructvaliditeit van de analyse te vergroten zijn in eerste instantie de interviews onafhankelijk geanalyseerd. Daarna is geprobeerd te komen tot een consensus tussen de analyses. Bij verschil van mening is de analyse voorgelegd aan de eerste beoordelaar van deze thesis om tot een uiteindelijke analysebeslissing te komen. Elk label werd voorzien van een code zodat de analyse tot op de oorspronkelijke tekstpassage kon worden herleid. De labels werden conceptueel zo dicht mogelijk op het niveau van het citaat van de respondent geformuleerd. Dit werd gedaan om de betrouwbaarheid en de interne validiteit van de analyse zoveel mogelijk te waarborgen

Resultaten

Verschil in Prevalentie van Daderschap en Slachtofferschap naar Type Sport en Sekse

Om de prevalentie van daderschap en slachtofferschap naar type sport en sekse te vergelijken (doelstelling 1) werd een multivariate variantieanalyse (MANOVA) uitgevoerd: 3 (Type sport: vechtsport vs. contact-sport vs. niet-contactsport) x 2 (Sekse: jongen vs. meisje). De gemiddelde scores op de dader- en slachtofferschaal waren de afhankelijke variabelen (zie tabel 1 voor gemiddelden en standaardafwijkingen).

De Levene's test werd gebruikt om de assumptie van homogeniteit van varianties te testen. Aan de assumptie van homogeniteit werd voldaan voor de schaal daderschap, $F(5, 150) = 1.12, p = .35$. Voor de schaal slachtofferschap werd eveneens aan deze assumptie voldaan, $F(5, 150) = 1.83, p = .11$. Skewness en kurtosis werden gebruikt om de assumptie

Tabel 1

Gemiddelde zelfgerapporteerde prevalentie van dader- en slachtofferscores naar type sport en sekse (SD)

	Jongens (n = 78)	Meisjes (n = 78)	Niet- contact sport (n = 44)	Semi- contact sport (n = 93)	Vechtsport (n = 19)	Niet-contactsport (n = 44)	Semi-contactsport (n = 93)	Vechtsport (n = 19)			
	Jongens (n = 15)	Meisjes (n = 29)	Jongens (n = 49)	Meisjes (n = 44)	Jongens (n = 14)	Meisjes (n = 5)					
Daderschap (n = 16)	1.65 (0.53)	1.42 (0.42)	1.48 (0.48)	1.53 (0.46)	1.69 (0.62)	1.59 (0.47)	1.42 (0.48)	1.67 (0.50)	1.38 (0.36)	1.65 (0.69)	1.81 (0.37)
Slachtofferschap (n = 21)	1.78 (0.59)	1.54 (0.56)	1.67 (0.63)	1.64 (0.54)	1.73 (0.71)	1.88 (0.63)	1.56 (0.61)	1.77 (0.54)	1.50 (0.52)	1.70 (0.77)	1.82 (0.57)

Tabel 2

Prevalentiepercentages van pestrollen naar sekse en type sport

	Jongens (%) (n = 78)	Meisjes (%) (n = 78)	Niet-contact sport (%) (n = 44)	Semi-contact sport (%) (n = 93)	Vechtsport (%) (n = 19)	Niet-contactsport (%) (n = 44)	Semi-contactsport (%) (n = 93)	Vechtsport (%) (n = 19)			
	Jongens (n = 15)	Meisjes (n = 29)	Jongens (n = 49)	Meisjes (n = 44)	Jongens (n = 14)	Meisjes (n = 5)					
Dader-slachtoffer (n = 9)	9.0	2.6	2.3	5.4	15.8	6.7	0	8.2	2.3	14.3	20.0
Niet-betrokken (n = 123)	75.6	82.1	77.3	81.7	68.4	73.3	79.3	77.6	86.4	71.4	60.0
Slachtoffer (n = 13)	9.0	7.7	11.4	6.5	10.5	13.3	10.3	6.1	6.8	14.3	0.0
Dader (n = 11)	6.4	7.7	9.1	6.5	5.3	6.7	10.3	4.1	9.1	0.0	20.0

van normaliteit te testen. Voor de interpretatie van de waarden werd uitgegaan van de vaak gebruikte vuistregel van Bulmer (1979) dat er sprake is van schending van deze assumptie bij zowel een absolute skewness als kurtosis waarde van meer dan 2. Voor de scores op ouderschap bleek een skewness waarde van 1.31 (SE = 0.19) en een kurtosis waarde van 2.14 (SE = 0.39) en voor de scores op slachtofferschap een skewness waarde van 1.00 (SE = 0.19) en een kurtosis waarde van 0.65 (SE = 0.39). Op basis van deze gegevens leken de scores op de ouderschaal niet normaal verdeeld te zijn en de scores op de slachtofferschaal wel. De histogrammen met normaalcurve van beide schalen en de Shapiro-Wilk test wezen echter in een andere richting. Uit de Shapiro-Wilk test bleek dat de scores op ouderschap ($D(156) = 0.89, p < .05$) en slachtofferschap ($D(156) = 0.91, p < .05$) beide niet normaal verdeeld waren. Er is voor gekozen verder geen transformaties van de data meer toe te passen en over te gaan tot statistische toetsing, rekening houdend met de beperkingen die dit opleverde met betrekking tot de conclusies.

Uit de MANOVA bleek geen significant hoofdeffect van type sport ($\Lambda = 0.97, F(4, 298) = 1.03, p = .39$) en sekse ($\Lambda = 0.99, F(2, 149) = 0.86, p = .43$). Ook werd geen interactie-effect van type sport en sekse gevonden ($\Lambda = 0.98, F(4, 298) = 0.94, p = .44$).

Ondanks dat er geen hoofdeffecten gevonden zijn, is gekeken naar de univariate effecten van de onafhankelijke op de afhankelijke variabelen. Er was geen significant effect van type sport op ouderschap ($F(2, 156) = 1.31, p = .27$) en op slachtofferschap ($F(2, 156) = 0.53, p = .59$). Er was geen significant effect van sekse op ouderschap ($F(1, 156) = 1.06, p = .30$) en op slachtofferschap ($F(1, 156) = 1.61, p = .21$). Er was ook geen interactie-effect van type sport en sekse op ouderschap ($F(2, 156) = 1.48, p = .23$) en op slachtofferschap ($F(2, 156) = 0.83, p = .44$). Er is daarom voor gekozen geen post-hoc test uit te voeren voor type sport.

Prevalentie van Pestrollen naar Type Sport en Sekse

Doelstelling 2 was inzicht verkrijgen in verschil in prevalentie van de verschillende pestrollen naar type sportbeoefening en sekse. De resultaten van de eerder besproken classificatie op basis van pestrol lieten zien dat de meerderheid van de kinderen niet betrokken was bij pesten (zie tabel 2). Dit kwam overeen met de verwachting. Meisjes waren, behalve bij vechtsporten, vaker niet-betrokken dan jongens. Er werd een ongeveer gelijke prevalentie verwacht van ouders en slachtoffers en een lagere prevalentie van dader-slachtoffers. Dit werd bevestigd door de resultaten. Verder werden, in overeenstemming met de verwachting, jongens vaker geclassificeerd als dader-slachtoffer dan meisjes. Er werd ook verwacht dat jongens, ongeacht het type sport, vaker dader zouden zijn. Dit werd niet

bevestigd: het prevalentiepercentage van daders was juist hoger bij meisjes. Het percentage slachtoffers was voor jongens wel hoger.

Met betrekking tot het onderscheid tussen de typen sport werd verwacht dat de prevalentie van daders het hoogst zou zijn bij semi-contactsporten (in teamverband). Van de drie typen sport was de daderprevalentie echter het hoogst bij niet-contactsporten. De prevalentie van daders was het laagst bij vechtsporters. Onder vechtsporters werd de hoogste prevalentie van dader-slachtoffers gevonden. Er waren opvallend weinig dader-slachtoffers bij de niet-contactsporters. bij dit type sport waren alleen jongens als dader-slachtoffer geïdentificeerd. De prevalentie van slachtoffers was het hoogst bij niet-contactsporten. De minste slachtoffers werden gevonden bij semi-contactsporten. Vergeleken met de andere sporten waren bij semi-contactsporten de meeste kinderen niet-betrokken. Het percentage niet-betrokkenen was het laagst onder vechtsporters.

Visie op Pestgedrag en Eigen Rol

Doelstelling 3 was inzicht verkrijgen in de visie van kinderen op pestgedrag in de context van de sportvereniging en hun eigen rol daarin. Visie werd geoperationaliseerd als de betekenisverlening (algemene definitie van pesten) en beleving van kinderen van pestgedrag op de sportvereniging. Bij beleving werd gekeken naar hoe vaak, waar en door wie er gepest wordt. Daarnaast werd onderzocht welke kinderen slachtoffer zijn en op welke manieren het pesten zich uit, welke oorzaken en gevolgen het pesten heeft en hoe ernstig kinderen denken dat het pesten is. Aan de hand van de kwalitatieve analyse van de interviews worden de belangrijkste resultaten per onderdeel besproken.

Definitie. Drie van de vijf criteria van de definitie van pesten zoals besproken in de inleiding werden door de respondenten genoemd. Opvallend is dat geen van de respondenten bij de definiëring uitspraken deed die onder de criteria *opzettelijk* en *systematisch* vallen. De meeste respondenten ($n=16$) deden uitspraken die betrekking hebben op het criterium *schade slachtoffer*. Zo gaf respondent 96 (S) aan dat de subjectieve ervaring van het slachtoffer van belang is: "Pesten is als de ander het niet leuk vindt". Uitspraken die vielen onder de criteria *langdurig* ($n=9$) en *asymmetrische machtsrelatie* ($n=7$) werden ook gedaan maar kwamen minder voor.

Aard. Vijf kernlabels zijn onderscheiden met betrekking tot de aard van pesten. Van de respondenten die uitspraken deden over de aard van pesten ($N=19$), noemden 15 respondenten *verbaal pesten* als aard van pesten. Uit de gegevens bleek dat *schelden/beledigen* het meest ($n=13$) werd genoemd bij het kernlabel *verbaal pesten*.

Daarnaast speelde *fysiek geweld* ook een belangrijke rol volgens de respondenten ($n=10$). *Schoppen* en *slaan* werden het meest worden genoemd onder dit kernlabel. Bovendien werden *relationeel pesten* en *milde vorm van pesten* regelmatig genoemd. Bij *milde vorm van pesten* gaven respondenten aan dat pesten niet altijd kwaad is bedoeld, maar voortkomt uit een grap.

Mate. De meeste respondenten ($n=8$) gaven aan dat er soms gepest wordt op de sportvereniging. Acht respondenten zeiden dat er niet of nauwelijks gepest werd. Echter gaf de meerderheid ($n=13$) aan dat pesten wel degelijk voorkomt op de sportvereniging. Dit varieerde van soms tot altijd. Deze resultaten zijn conform de verwachting, aangezien er werd aangenomen dat 5% tot 11 % van de kinderen gepest wordt op de sportvereniging.

Locatie. Van de respondenten die aangaven ($N=15$) een bepaalde mate van pesten te signaleren, gaf een ruime meerderheid ($n=11$) aan dat het pesten *tijdens de sportactiviteit* plaatsvindt. Een andere locatie die vaak werd genoemd is de *kleedkamer* ($n=7$). Zo antwoordde respondent 86 (DS) op de vraag waar er wordt gepest: “Bij de vereniging als de trainer er niet is, of voor de les in de kleedkamers”. Verder werd door één respondent de kantine als locatie genoemd. Een andere respondent zei dat het pesten “buiten de club” gebeurt (resp. 28, DS). Twee respondenten gaven aan dat er *buiten de ruimte waar de sportactiviteit plaatsvindt* gepest wordt: “Tussen twee zalen” (resp. 33, NB) en “In de stallen” (resp. 68, D).

Daderprofiel. De respondenten ($N=14$) gaven gevarieerde antwoorden op de vraag wat kenmerkend is voor daders. Het meest werd het onderscheid tussen leider en meelopers genoemd ($n=4$). Op de vraag wat voor types de daders zijn, antwoordde respondent 97 (D): “Degenen die meelopen bijvoorbeeld, of zich een beetje groot voelen”. Verschillende respondenten ($n=3$) gaven aan dat daders steeds dezelfde kinderen zijn. Verder werd door drie respondenten aangegeven dat daders zowel jongens als meisjes zijn. Opvallend is dat twee respondenten aangaven dat daders “gewone kinderen” (resp. 68, D) zijn. Ten aanzien van uiterlijk noemden twee respondenten *sterk* en *getint* als kenmerkende eigenschappen van daders. Er bleek dus dat er weinig overeenstemming was tussen te respondenten over het daderprofiel.

Slachtofferprofiel. Over het slachtofferprofiel waren de respondenten ($N=15$) redelijk consistent. Vijf kernlabels zijn onderscheiden. De meeste respondenten ($n=13$) benoemden *afwijken van de meerderheid* als kenmerk van slachtoffers. Hierbij werden de dimensies *afwijkend uiterlijk*, *afwijkende eigenschappen* en *afwijkend gedrag* onderscheiden. Vooral *afwijkend uiterlijk* ($n=7$) werd veel genoemd. Daarnaast gaven veel respondenten ($n=6$) aan dat slachtoffers vaak dezelfde kinderen zijn. Opvallend is dat twee respondenten

noemden dat het ‘dénken dat je gepest wordt’ een eigenschap van slachtoffers is. Respondent 32 (NB) antwoordt op de vraag hoe ernstig pesten is: “Wel erg want als iemand gepest wordt, dat déntk hij tenminste, dan gaat hij ook helemaal alleen staan”.

Oorzaken. De oorzaken van pesten die de respondenten noemden zijn opgedeeld in ‘slachtofferschap’ en ‘daderschap’. Kinderen noemden minder voorbeelden ten aanzien van slachtofferschap. Er was veelal overeenstemming in het benoemen van de oorzaken. De oorzaken zijn onderverdeeld in drie kernlabels. De meeste uitspraken van de respondenten hadden betrekking op het kernlabel *afwijken van de meerderheid* ($n=7$). Hierbij gaat het over afwijkingen in gedrag en uiterlijk. Ook *iets niet goed doen* werd vaak ($n=5$) genoemd als oorzaak van slachtofferschap. Bij de oorzaken van daderschap deden respondenten meer gevarieerde uitspraken. Uitspraken met betrekking tot het kernlabel *stoer doen* werden hierbij het meest gedaan.

Gevolgen. De gevolgen van pesten die de respondenten noemden zijn opgedeeld in gevolgen voor daders en gevolgen voor slachtoffers. Alle respondenten deden uitspraken over de gevolgen voor slachtoffers ($N=21$). Tien kernlabels zijn onderscheiden, wat tevens duidt op gevarieerde antwoorden van de respondenten. De meeste respondenten noemden *verdriet* als gevolg van pesten ($n=8$). Verder werden er uitspraken gedaan met betrekking tot de kernlabels *onzekerheid*, *wanhoop* en *alleen zijn*. Opvallend was dat de respondenten die uitspraken deden over de gevolgen voor daders vooral aangaven dat er voor daders geen consequenties zijn. Slechts drie respondenten noemden *straf* als gevolg voor daders. Daarnaast werd genoemd dat daders *spijt* krijgen van hun pestgedrag ($n=4$) en dat zij kans hebben om *teruggepest* te worden ($n=4$).

Ernst. Zes van de 21 respondenten gaven expliciet aan dat zij pesten *erg voor de slachtoffers* vinden. Echter waren zij niet in staat om dit verder toe te lichten. Om deze reden kon hier geen betekenis aan worden verleend.

Zelf ervaren pestrol. In tabel 3 zijn de geclassificeerde pestrollen uiteengezet tegenover de zelf ervaren pestrollen. Opvallend was dat deze aantallen sterk verschillen. In tabel 4 in de bijlage zijn per respondent de geclassificeerde en zelf ervaren pestrol naast elkaar gezet. Hieruit bleek een duidelijke inconsistentie. Zo deelde slechts één van de zes geclassificeerde daders zichzelf ook als dader in. Van de vijf geclassificeerde slachtoffers deelde één respondent zich als slachtoffer in. Verder noemde één dader-slachtoffer zichzelf een slachtoffer. De andere geclassificeerde dader-slachtoffers deelden zichzelf vooral als *niet-betrokkenen* in. Dit is tevens de categorie waar de meeste respondenten zichzelf indeelden ($n=12$). De categorie *geen* is toegevoegd, omdat een aantal respondenten niet in staat was om

zichzelf in één van de rollen in te delen. Voorbeelden van antwoorden van deze respondenten waren: “Wat meer plagen” (resp. 97, D), “Ja kijk, ik help al die slachtoffers” (resp. 68, D) en “Ik heb niet het gevoel dat ik slachtoffer ben maar ook niet dat ik er niets mee te maken heb” (resp. 41, S). Er kunnen verschillende verklaringen worden gegeven voor de inconsistente resultaten. Aangezien de respondenten de criteria *opzettelijk* en *systematisch* niet noemden bij de definitie, zouden zij een andere betekenis aan pesten kunnen geven en hierdoor zichzelf anders indelen. Ten aanzien van daders komen de resultaten overeen met de verwachting. Aangenomen werd dat daders zichzelf niet snel in negatief daglicht willen plaatsen, waardoor zij zichzelf niet als daders classificeren. De meeste daders deelden zichzelf dan ook in als *niet-betrokkenen* of *geen*. De resultaten ten aanzien van slachtoffers waren niet conform de verwachting. Aangenomen werd dat slachtoffers de neiging hebben om de mate en ernst waarin zij gepest worden te overschatten. Echter deelden de meeste slachtoffers zichzelf in als *niet-betrokkenen* of *geen*. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de respondenten *relationeel pesten* niet meenemen in hun oordeel. Een verklaring voor de respondenten die zichzelf niet konden indelen, is dat er geen categorie genoemd werd passend bij kinderen die zich wel betrokken voelen als er gepest wordt, maar zich niet herkennen in de daderrol, slachtofferrol of dader-slachtofferrol (bijvoorbeeld kinderen die slachtoffers helpen).

Tabel 3

Pestrollen

Geclassificeerde pestrol	<i>n</i> (N=21)	Zelf ervaren pestrol	<i>n</i> (N=21)
Dader	6	Dader	1
Slachtoffer	5	Slachtoffer	2
Niet-betrokkenen	5	Niet-betrokkenen	12
Dader-slachtoffer	5	Dader-slachtoffer	1
		Geen	5

Beleving ten Aanzien van Ervaren Aanpak

Doelstelling 4 was inzicht verkrijgen in de beleving van kinderen ten aanzien van de aanpak van trainers en de sportvereniging op pestgedrag. Vier aspecten zijn hierbij onderzocht: de maatregelen vanuit de sportvereniging, de signalering van pesten door de trainer, de maatregelen vanuit de trainer en de tevredenheid van het kind omtrent de aanpak. Aan de hand van de kwalitatieve analyse kwamen de volgende resultaten naar voren.

Maatregelen sportvereniging. Van de respondenten die hier uitspraken over hebben gedaan (N=17), zei de meerderheid (n=12) geen maatregelen te kunnen noemen die vanuit de sportvereniging worden toegepast. De respondenten die wel maatregelen vanuit de sportvereniging opmerkten (n=7), noemden voornamelijk algemene (voor de hand liggende) regels die betrekking hebben op de sociale omgang. Voorbeelden waren "...je mag niet schoppen of slaan of pesten tijdens de training" (resp. 42, S) en "We mogen geen slechte woorden gebruiken" (resp. 90, D). Opvallend was dat de respondenten voornamelijk aan omgangsregels dachten en niet aan zaken als protocollen, methodieken of een pestbeleid.

Signalering. Voorafgaand aan de visie van de respondenten op de maatregelen van de trainer tegen pesten was het van belang om inzicht te krijgen in de signalering van pestgedrag door de trainer. Van de acht respondenten die uitspraken deden over de signalering gaven zeven respondenten aan dat de trainer pestgedrag vaak niet opmerkt ondanks zijn aanwezigheid. Drie respondenten gaven aan dat het pesten bewust gebeurt als de trainer afwezig is, zodat signalering onmogelijk is.

Maatregelen trainer. Op de vraag naar de visie van de respondenten op de aanpak van de trainer tegen pesten antwoordden acht respondenten (N=20) dat er geen aandacht voor pesten is en er bovendien niet wordt ingegrepen bij pestgedrag. Het gebrek aan aandacht is een mogelijke verklaring voor de visie van de respondenten dat trainers pestgedrag niet signaleren. Echter gaf de meerderheid (n=13) aan dat er wel wordt ingegrepen bij pestgedrag. Opvallend was dat zes respondenten aangeven dat er preventieve maatregelen tegen pesten worden genomen. Dit duidt, in tegenstelling tot bovenstaande, er op dat trainers wel alert zijn op eventueel pestgedrag. Verder werd duidelijk dat praten een veelgebruikte interventie van trainers is. De respondenten gaven aan dat er zowel met daders als met slachtoffers gepraat wordt. Over het algemeen kan worden geconcludeerd dat de meeste interventies gericht zijn op daders en niet op slachtoffers. Dit blijkt uit de aard van de interventies. De meeste respondenten noemden interventies gericht op daders (straf geven, aanspreken, ouders van daders betrekken). Minder respondenten noemden interventies waarbij de slachtoffers worden betrokken (praten, tussenbeide komen).

Tevredenheid aanpak. Opvallend bij de tevredenheid van de respondenten over de aanpak was dat vijf respondenten (N=16) aangaven dat de aanpak van de trainer voldoende is, maar daarnaast uitspraken doen over hoe de aanpak beter of anders zou moeten. Een voorbeeld is respondent 65 (S) die een voorbeeld gaf van een regel van de trainer en daarbij zei: "Ik ben wel tevreden over die regel maar ik denk dat het toch nog wel wat meer kan". Het lijkt erop dat respondenten gemakkelijk aangaven tevreden te zijn over de aanpak van de

trainer terwijl ze ook kritiekpunten benoemden. Hoewel veel respondenten aangaven tevreden te zijn ($n=10$), waren de uitspraken ten aanzien van de aanpak van de trainer overwegend negatief ($n=13$). De respondenten noemden als redenen hiervoor dat de aanpak vaak niet streng genoeg is, dat er te weinig wordt gedaan of pesten niet op de goede manier wordt aangepakt

Discussie

Dit onderzoek bestudeerde de prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10 tot 12 jaar op sportverenigingen en de wijze waarop pestgedrag op sportverenigingen kan worden voorkomen en tegengegaan. Onderstaande zal de belangrijkste bevindingen bediscussiëren.

Ten eerste werd vanuit evolutionaire gegevens verwacht dat jongens vaker pestgedrag zouden vertonen dan meisjes (Olweus, 1993; Salmivalli, Lappalainen, & Lagerspetz, 1998). Deze aanname kan niet worden bevestigd uit de resultaten van huidig onderzoek. Uit statistische analyses bleek dat jongens en meisjes even vaak dader en slachtoffer zijn. Dit is dus een bevestiging van de verwachting dat beide seksen evenveel zouden worden gepest (Card, Stucky, Sawalani, & Little, 2008). Vanuit de persoonsgerichte benadering bleken meisjes echter vaker dader te zijn dan jongens en minder vaak slachtoffer. Ook waren zij minder vaak betrokken bij pestgedrag. Verder werd verwacht dat jongens vaker als dader-slachtoffer geclassificeerd zouden zijn vanwege het gebruik van coping-strategieën (Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008). Dit wordt bevestigd door huidig onderzoek. Bevindingen over verschillen tussen de seksen als het gaat om pestgedrag zijn dus niet eenduidig. Mogelijk hangt dit samen met de manier van classificeren: het gebruik van een classificatieprocedure of van prevalentiepercentages lijkt verschillende resultaten op te leveren, zoals verwacht werd (Salmivalli en Kaukiainen, 2004). Ook de classificatie van de kinderen zelf gaf weer een ander beeld. De respondenten plaatsten zichzelf vaak niet in de pestrol zoals geclassificeerd op basis van de vragenlijst. Ten aanzien van daders kwam dit overeen met de verwachting dat daders hun pestgedrag vaak onderschatten en zichzelf niet in een negatief daglicht willen plaatsen (Goossens, Olthof, & Dekker, 2006). Het is daarom belangrijk om interventies gericht op daders te baseren op geclassificeerde daderrollen en niet op zelf ervaren daderrollen. Een ander punt is dat daderschap contextafhankelijk lijkt te zijn. Op basis van onderzoek van Baar en Wubbels (2011) werd dit verwacht en de bevindingen in huidig onderzoek bevestigen dit. Antwoorden van de respondenten over kenmerken van daders waren namelijk zeer gevarieerd en bevatten weinig overeenstemming. Over kenmerken van slachtoffers was meer overeenstemming. ‘Afwijken van de meerderheid’ werd het meest

als eigenschap van slachtoffers genoemd. Dit werd bevestigd door antwoorden die de respondenten gaven op de vraag naar oorzaken van pesten bij slachtoffers. Hier werd eveneens het afwijken van de meerderheid genoemd. In overeenstemming met de conclusies van Baar en Wubbels (2011) kon worden geconcludeerd dat het slachtoffer-zijn vaak toe te schrijven is aan kindkenmerken. In het licht van voorgaande is het verklaarbaar dat ouders zich niet in deze rol classificeren; het ‘daderprofiel’ is niet zo duidelijk. Het is echter wel opvallend dat ook de slachtoffers zich anders classificeren, omdat het ‘slachtofferprofiel’ duidelijker lijkt te zijn. Geclassificeerde slachtoffers deelden zichzelf (op één na) niet in als slachtoffer. Dit leverde dus geen bevestiging op voor de theorie dat slachtoffers hun slachtofferschap overschatten (Crick & Bigbee, 1998), omdat zij hun ouderschap onderschatten. In tegenstelling tot interventies gericht op ouders zouden interventies gericht op slachtoffers wel gebaseerd moeten zijn op zelf ervaren slachtofferrollen. Geclassificeerde slachtoffers hebben mogelijk niet het gevoel dat zij slachtoffer zijn en geholpen moeten worden en interventies zijn bij hen overbodig. Voorzichtigheid is echter wel geboden, omdat voorkomen moet worden dat slachtoffers ten onrechte niet meegenomen worden in interventies. De inconsistentie tussen geclassificeerde en zelf ervaren pestrollen kan mogelijk ook verklaard worden doordat respondenten ernstige gevallen van pesten voor ogen hadden wanneer er naar de rollen werd gevraagd. Wellicht zijn de termen *dader* en *slachtoffer* ‘zware’ termen, waardoor kinderen lichte/matige gevallen van pesten over het hoofd zagen. Bovendien kwam de definiëring van de respondenten niet geheel overeen met de definitie van Olweus (2003). Zelf-geclassificeerde rollen zullen dan afwijken van de uit de classificatieprocedure gebleken pestrollen. Hoewel het erop lijkt dat kinderen moeite hadden met een objectieve inschatting van hun eigen rol, zou ook de validiteit van de vragenlijst ter discussie kunnen worden gesteld. Bij de afname van de vragenlijst bleek dat veel kinderen moeite hadden in het maken van onderscheid tussen pesten op school en op de sportvereniging bij het beantwoorden van de vragen. Mogelijk hadden de antwoorden betrekking op de school- of algemene context in plaats van de sportspecifieke context. Daarnaast is het mogelijk dat de mate in hoe kritisch een kind over zichzelf is, de classificatie beïnvloedt. Zo kan een kind dat zeer kritisch is op zichzelf gemakkelijk hoger scoren op de ouderschaal.

Huidig onderzoek heeft geen verduidelijking kunnen geven rond de inconsistente resultaten van Endresen en Olweus (2005) en Baar (2012). Baar (2012) heeft geen ondersteuning kunnen vinden voor de “enhancement theorie” van Endresen en Olweus (2005) dat vechtsporten agressief gedrag zouden versterken. Er werd op basis van de

classificatieprocedure geen verschil gevonden in daderschap of slachtofferschap bij vechtsporters, semi-contactsporters of non-contactsporters. Mogelijk was het aantal van 156 respondenten te klein om significante resultaten te behalen. De huidige resultaten kunnen er ook op duiden dat de theorieën van Endresen en Olweus (2005) en Baar (2012) meer zeggen over agressie in sportverenigingen dan specifiek over pestgedrag. In dit onderzoek werd alleen de nadruk gelegd op pestgedrag. Mogelijk wordt door stimulatie van agressief gedrag bij vechtsporten (Endresen & Olweus, 2005) of competitiedruk (Baar, 2012) agressie versterkt, maar is pestgedrag niet de vorm waarin de agressie zich uit. Uit de vergelijking van prevalentiepercentages van verschillende pestrollen blijkt wel dat, vergeleken met de andere typen sport, bij vechtsporters de meeste kinderen betrokken waren bij pestgedrag. Deze betrokkenheid is niet zozeer terug te zien in het aantal daders en slachtoffers maar vooral in het hoge percentage dader-slachtoffers. Het aantal vechtsporters in deze studie was echter niet groot (n=19), waardoor met voorzichtigheid gegeneraliseerd kan worden naar dit type sport. Uit de interviews kwam, in tegenstelling tot voorgaande, juist naar voren dat bij vechtsporten geen ruimte is voor pestgedrag door de nadruk op discipline en respect. Dit is in overeenstemming met het bestaan van codes in vechtsporten (Theeboom, 2001) die een rol kunnen spelen in het reguleren van agressief gedrag. Zowel de theorie van Endresen en Olweus (2005) als die van Baar (2012) kan door deze inconsistente resultaten noch ondersteund, noch verworpen worden. Hiernaar zal nader onderzoek gedaan moeten worden met een aanzienlijk grotere steekproef.

Daarnaast werd aangenomen dat de prevalentie van daders het hoogst zou zijn bij semi-contactsporten in teamverband. Dit vanwege de grote competitiedruk, wat agressief gedrag zou versterken (Keeler, 2007; Mintah, Huddleston, & Doody, 1999). Zoals eerder gezegd is er geen effect gevonden van het type sport op daderschap. De vergelijking van prevalentiepercentages levert echter weer een wat ander beeld op. Vergeleken met andere sporten waren juist bij semi-contactsporten de minste kinderen betrokken bij pestgedrag. De meeste daders en dader-slachtoffers werden bij niet-contactsporten gevonden. Het percentage slachtoffers was hier echter het laagst. Ook voor deze verschillende bevindingen kan een verklaring zijn dat agressie en fysiek pesten twee verschillende concepten zijn. De aanname was echter dat agressie zich zou uiten in pesten. De kinderen die participeerden in het kwalitatieve gedeelte van dit onderzoek noemen vormen van fysieke agressie regelmatig in hun definiëring van het begrip pesten. Aangezien hun definiëring het uitgangspunt was van de interviews zou een bevestiging voor deze aanname verwacht worden. Met betrekking tot deze definiëring kan gezegd worden dat de kinderen slechts in beperkte mate dezelfde definiëring

van pesten hadden als werd gebruikt in dit onderzoek (Olweus, 2003). Over het algemeen noemden de kinderen twee van de vijf kenmerken van pesten die in de definitie horende bij dit onderzoek werd gebruikt (Olweus, 2003). *Het toebrengen van schade aan het slachtoffer* was een bepalend kenmerk voor wat de respondenten als pesten beschouwden. Ook noemden meerdere respondenten het kenmerk *asymmetrische machtsrelatie*, wat pesten onderscheid van agressie. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de respondenten pesten niet verwarden met andere vormen van agressie. De kenmerken die niet werden genoemd, waren *opzettelijk* en *systematisch*. Wanneer er specifiek naar het onderscheid tussen pesten en plagen werd gevraagd, konden de respondenten echter wel aangeven dat plagen niet *opzettelijk* vervelend is bedoeld. De kenmerken *opzettelijk* en *systematisch* bepalen dus voor de respondenten niet wanneer iets pestgedrag is. Mogelijk hadden de respondenten moeite met dit onderscheid bij het benoemen van de definitie.

De meeste respondenten gaven aan dat er soms gepest wordt op de sportvereniging. Vooral verbaal pesten, zoals schelden en beledigen en vormen van fysiek pesten werden veel genoemd om het karakter van pesten te omschrijven. In tegenstelling tot de verwachting dat pestgedrag veel in de afwezigheid van de trainer zou gebeuren (Baar, 2012), gaf een ruime meerderheid aan dat het pesten juist voornamelijk plaatsvindt tijdens de sportactiviteit. Dit kwam overeen met wat respondenten hebben gezegd over de signalering door de trainer. Veel respondenten gaven aan dat de trainer het pesten niet opmerkt, ondanks zijn aanwezigheid. Dit was in lijn met de verwachting dat trainers het overgrote deel van pestgedrag niet signaleren (Baar, 2012). Mogelijk signaleren de trainers het inderdaad niet, negeren ze pestgedrag of pesten kinderen in de aanwezigheid van de trainer stiekem. Opvallend is dat respondenten wel aangeven dat ze de aanpak van de trainer wat betreft pesten voldoende tot goed vinden. Dit kwam niet overeen met de verwachting dat de aanpak over het algemeen als onvoldoende zou worden ervaren. Aan de andere kant gaven veel respondenten aan dat de aanpak op verschillende punten verbeterd kan worden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de respondenten te jong zijn om (uit zichzelf) kritisch naar de situatie te kijken, zeker wanneer zij er zelf geen negatieve gevolgen van ondervinden. Pas wanneer er expliciet gevraagd werd naar verbeterpunten keken de kinderen kritisch naar de aanpak. Respondenten gaven aan dat interventies van trainers voornamelijk gericht zijn op daders (straf, schorsen, aanspreken). Ten aanzien van de gevolgen gaven de respondenten aan dat daders geen gevolgen ondervinden van pesten. Dit leek inconsistent met de bevindingen over de aanpak van trainers. Een mogelijke verklaring voor deze inconsistente bevinding is dat kinderen bij de vraag over de gevolgen voor daders voornamelijk denken vanuit de schoolcontext. In de

schoolcontext blijken leerkrachten zich namelijk vooral op slachtoffers te richten en heeft pesten weinig gevolgen voor ouders (Baar, 2012). Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat er inderdaad weinig gevolgen zijn voor ouders omdat pestgedrag vaak niet gesignaleerd wordt. Als het echter wel wordt gesignaleerd zijn de interventies (in de sportvereniging) voornamelijk gericht op ouders.

Wat betreft de aanpak van pestgedrag in de sportvereniging kan de volgende conclusie worden getrokken. De meerderheid van de respondenten kon geen maatregelen noemen die getroffen werden vanuit de sportvereniging. Dit kwam overeen met de verwachting omdat uit eerdere bevindingen bleek dat slechts 7% van de sportverenigingen een protocol hanteert (Baar, 2012).

De algemene doelstelling van dit onderzoek was inzicht verkrijgen in verschil in prevalentie en aard van pestgedrag bij kinderen van 10 tot 12 jaar op sportverenigingen naar type sport en sekse en in de wijze waarop pestgedrag op sportverenigingen kan worden voorkomen en tegengegaan. De bevindingen met betrekking tot het effect van sekse en type sport op de prevalentie van ouderschap en slachtofferschap en op de verschillende pestrollen zijn niet altijd consistent. Ten aanzien van de aard van pesten is duidelijk geworden dat het pesten vaak tijdens de sportactiviteit gebeurt. Maatregelen/protocollen vanuit de sportvereniging konden de kinderen nauwelijks noemen. Het onder de aandacht brengen van pesten en de consequenties daarvan door de sportvereniging zou dus een mogelijkheid zijn om pesten te voorkomen in de toekomst. Hoewel de meeste kinderen tevreden waren over de aanpak van de trainer, noemden ook veel kinderen dat er geen gevolgen zijn voor ouders. Meer nadruk leggen op het straffen van ouders zou een mogelijkheid zijn om pesten te tegen te gaan. Interventies met betrekking tot slachtoffers lijken moeilijk te zijn. Veel kinderen noemden het afwijken van de meerheid bij het slachtoffer als oorzaak van pesten, wat vaak een kindkenmerk is dat moeilijk te veranderen is. Verder kwam in het onderzoek naar voren dat kinderen hun eigen rol in een peestsituatie veelal anders inschatten dan via vragenlijsten wordt vastgesteld. Ouders en slachtoffers bleken in dit onderzoek beiden hun rol te onderschatten. Hier dient men bij het opstellen van interventies rekening mee houden, zodat de meeste ouders en slachtoffers benaderd kunnen worden.

Limitaties

Huidig onderzoek heeft een aantal limitaties die beperkingen op kunnen leveren met betrekking tot de interpretatie van de resultaten. Ten eerste zijn de resultaten gebaseerd op een kleine steekproef, wat het trekken van betrouwbare conclusies bemoeilijkt. Individuele verschillen kunnen een grote rol spelen in een steekproef van deze grootte. Ook is het in een

kleine steekproef moeilijk een significant resultaat te verkrijgen. Hierdoor is mogelijk weinig ondersteuning gevonden voor sommige aannames. Bovendien was er sprake van schending van de assumptie van normaliteit voor de multivariate analyse. Op basis van de uitkomsten van deze analyse kunnen daardoor verkeerde conclusies getrokken zijn. Daarnaast zijn de prevalentiepercentages ten aanzien van de pestrollen niet statistisch vergeleken, waardoor subjectiviteit in de interpretatie van deze resultaten niet uitgesloten is. Ook is er sprake van een eenmalig meetmoment. Door dit cross-sectionele karakter van het onderzoek kunnen geen uitspraken gedaan worden over causaliteit, maar slechts over gevonden verbanden. Daarom is geprobeerd alternatieve verklaringen voor resultaten uit te sluiten of juist aan te dragen. Ook kunnen door het cross-sectionele karakter van dit onderzoek geen uitspraken gedaan worden over ontwikkelingen over de tijd.

Daarnaast is er een limitatie omtrent de validiteit van dit onderzoek. Het is de vraag of er werkelijk is gemeten wat dit onderzoek beoogde te meten. Er is gebruik gemaakt van een vragenlijst voor het kwantitatieve gedeelte en een interview voor het kwalitatieve gedeelte, beide afgenomen op school. Dat de kinderen zich tijdens de afname binnen de context van de school bevonden kan hun antwoorden hebben beïnvloed. Zo was het opvallend dat de onderzoekers regelmatig, met name gedurende de afname van de vragenlijst, de kinderen er aan moesten herinneren dat het ging om pestgedrag op de sportvereniging en niet op school. Het is mogelijk dat de resultaten hierdoor niet volledig kloppen met het werkelijke pestgedrag op de sportvereniging. Hierdoor moeten de resultaten met voorzichtigheid worden gegeneraliseerd naar de context van de sportvereniging. Om hiervoor te controleren zou eigenlijk gebruik moeten worden gemaakt van *shared method*, waarbij dezelfde onderzoeksinstrumenten gebruikt worden in verschillende contexten en op basis van gevonden correlaties bepaald kan worden of de kinderen beide contexten uit elkaar kunnen houden. Omdat hier onderzoek is gedaan binnen één context was dit geen mogelijkheid. De *mixed method* benadering die hier is gebruikt geeft echter wel de mogelijkheid kwalitatieve en kwantitatieve resultaten te vergelijken en te nuanceren. Op deze manier kunnen verschillende maar elkaar aanvullende vragen onderzocht worden. De interpretaties van statistische analyses worden aangevuld met meer narratieve data, waardoor sterkere bewijzen gevonden kunnen worden voor een conclusie (Robson, 2002).

Als laatste is er de limitatie van inconsistentie van antwoorden. Tijdens de interviews bleken kinderen veel verschillende antwoorden te geven op soortgelijke vragen. Zo waren er kinderen die aan het begin van het interview aangaven dat er niet werd gepest maar later wel voorbeelden van pesten op de sportclub konden geven. Een mogelijke verklaring hiervoor is

dat de kinderen sociaal wenselijke antwoorden gaven. Er is geprobeerd dit te voorkomen door zoveel mogelijk open vragen te stellen en geen richting aan te geven in de manier van vragen stellen. De interviewvaardigheden van de interviewers bleken soms echter niet voldoende om beïnvloeding helemaal te voorkomen. Daarnaast kan de relatief jonge leeftijd van de kinderen invloed hebben gehad op het begrip en de interpretatie van de vragen van zowel de vragenlijst als van het interview. Het kan echter ook zo zijn dat de kinderen pas in de loop van het interview bewust werden van voorbeelden van pesten waar ze eerder niet aan hadden gedacht.

Implicaties

Rekening houdend met bovenstaande limitaties zijn er uit huidig onderzoek een aantal implicaties af te leiden. Dit onderzoek heeft aangetoond dat pesten op sportverenigingen voorkomt en dat de aanpak van de trainers volgens de kinderen kan worden verbeterd. Toekomstig (longitudinaal) onderzoek is noodzakelijk zodat gepaste pestprotocollen kunnen worden ontworpen. Daarnaast moet aandacht zijn voor de preventie van pestgedrag.

Mogelijk kan een pestprotocol dat zowel de context van de school als de context van de sportvereniging betreft een oplossing bieden. Een dergelijk pestprotocol zou meer overeenstemming in aanpak voor beide contexten kunnen realiseren waardoor docenten en trainers meer controle hebben over pestgedrag. Ook zou het voor de kinderen duidelijker worden wat de gevolgen zijn van pestgedrag, ongeacht de context. Hoewel deze multi-contextbenadering voordelen kan opleveren moet ook aandacht zijn voor variatie tussen en binnen de contexten. Zo blijkt er variatie te zijn in pestgedrag tussen de verschillende typen sport. Voor de effectiviteit lijkt het daarom belangrijk dat interventies aansluiten bij het type sport en de specifieke problemen die zich daar voordoen.

Ook de doelgroep van interventies is belangrijk om te onderzoeken. Uit huidig onderzoek is naar voren gekomen dat de genoemde aanpakken zich voornamelijk richten op ouders. Dit in tegenstelling tot de context van de school, waar de pestprotocollen zich voornamelijk richten op slachtoffers (Baar, 2012). Toekomstig onderzoek zou de dader- en slachtofferprofielen op de sportverenigingen moeten onderzoeken, waardoor een duidelijk beeld omtrent pestgedrag kan worden geschetst zodat de pestprotocollen hierop kunnen worden aangesloten. Ook is aandacht nodig voor de groep dader-slachtoffers. Hoewel kinderen met de dader-slachtofferrol relatief weinig zijn onderzocht, lijkt dit de meest kwetsbare groep te zijn (o.a. Berkowitz, & Benbenishty, 2012). Uit dit onderzoek bleek deze pestrol bijna net zo vaak voor te komen als de rollen dader en slachtoffer. Mogelijk vraagt deze specifieke groep om een andere aanpak dan de andere groepen. De geclassificeerde pestrollen van de respondenten in dit onderzoek kwamen bijna nooit overeen met de rol die ze

zichzelf toebedeelden. Het zou goed zijn te onderzoeken op basis van welke classificatie een kind benaderd wordt aan de hand van een pestprotocol. Een andere mogelijkheid is niet specifiek daders, slachtoffers of dader-slachtoffers betrekken in de aanpak maar de hele groep waar de kinderen zich in bevinden. Het is waarschijnlijk dat groepsprocessen een belangrijke bijdrage leveren aan pestgedrag (Salmivalli, 2010), dus beïnvloeding van deze processen zou effectief kunnen zijn in het tegengaan van pesten. Meer onderzoek is nodig naar de vraag welk van deze aanpakken het meest effectief is.

Concluderend kan gezegd worden dat er behoefte is aan meer onderzoek naar pesten op sportverenigingen en de juiste aanpak van dit probleem. Belangrijk is dat er gezocht wordt naar de juiste balans tussen enerzijds algemene en anderzijds specifieke (onderdelen van) interventies in het voorkomen en aanpakken van dit probleem.

- Aluede, O., Adeleke, F., Omoike, D., & Afen-Akpaida, J. (2008). A review of the extent, nature, characteristics and effects of bullying behaviour in schools. *Journal of Instructional Psychology*, 35, 151-158.
- Baar, P. L. M. (2002) *Cursushandleiding training kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baar, P. L. M. (2012). *Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence, stability, and approach across different contexts (Doctoral dissertation)*. Utrecht: Utrecht University.
- Baar, P. L. M. (2012). Pesten op sportverenigingen: visie en aanpak van trainers. In N. Schipper-van Veldhoven, H. van der Palen, J. van der Kerk & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogische perspectief* (pp. 115-126). Deventer: ...daM uitgeverij.
- Baar, P. L. M., & Wubbels, T. (2011). Machiavellianism in children in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence and stability according to context, sport type, and gender. *The Sport Psychologist*, 25, 444-464.
- Baar, P. L. M., Wubbels, T., & Vermande, M. M. (2007). Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige antipestprogramma's voor het primair onderwijs. *Pedagogiek*, 27, 71-90.
- Baarda, B. D., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Berkowitz, R., & Benbenishty, R. (2012). Perceptions of teachers' support, safety, and absence from school because of fear among victims, bullies, and bully-victims. *American Journal of Orthopsychiatry*, 82, 67-74. doi:10.1111/j.1939-0025.2011.01132.x
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. Londen: Sage.
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36, 361-382.
- Bulmer, M. G. (1979). *Principles of statistics*. New York: Dover.
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations of maladjustment. *Child Development*, 79, 1185-1229. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x

- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, *25*, 65-83. doi:10.1037/a0020149
- Coulomb-Cabagno, G., & Rascale, O. (2006). Team sports players' observed aggression as a function of gender, competitive level, and sport type. *Journal of Applied Social Psychology*, *36*, 1980–2000. doi:10.1111/j.0021-9029.2006.00090.x
- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, *24*, 123-130. doi:10.1016/S0191-8869(97)00145-1
- Crick, N. R., & Bigbee, M. A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: A multiinformant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *66*, 337-347. doi:10.1037//0022-006X.66.2.337
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1996). Children's treatment by peers: Victims of relational and overt aggression. *Development and Psychopathology*, *8*, 367-380. doi:10.1017/S0954579400007148
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003) The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, *73*, 173-180. doi:10.1111/j.1746-1561.2003.tb03599.x
- Endresen, I. M., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *46*, 468-478. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.00414.x
- Frisén, A., Holmqvist, K., & Oscarsson, D. (2008). 13-year-olds' perception of bullying: definitions, reasons for victimization and experience of adults' response. *Educational Studies*, *34*, 105-117. doi:10.1080/03055690701811149
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2009). Association between bullying and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics*, *123*, 1059-1065. doi:10.1542/peds.2008-1215
- Goossens, F. A., Olthof, T., & Dekker, P. H. (2006). New participation role scales: Comparison between various criteria for assigning roles and indications for their validity. *Aggressive Behavior*, *32*, 343-357. doi:10.1002/ab.20133
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *41*, 441-455. doi:10.1111/1469-7610.00629

- Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Crump, A. D., Saylor, K., Yu, K., & Simons-Morton, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *Journal of Early Adolescence, 21*, 29-49. doi:10.1177/0272431601021001002
- Jones, S. E., Bombieri, L., Livingstone, A. G., & Manstead, A. S. R. (2012a). The influence of norms and social identities on children's responses to bullying. *British Journal on Educational Psychiatry, 82*, 241-256. doi:10.1111/j.2044-8279.2011.02023.x
- Jones, S. E., Manstead, A. S. R., & Livingstone, A. G. (2012b). Fair-weather or foul-weather friends? Group identification and children's responses to bullying. *Social Psychological and Personality Science, 3*, 414-420. doi:10.1177/1948550611425105
- Keeler, L. A. (2007). The differences in sport aggression, life aggression, and life assertion among adult male and female collision, contact, and non-contact sport athletes. *Journal of Sport Behavior, 30*, 57-76.
- Kochenderfer-Ladd, B., & Pelletier, M. E. (2008). Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization. *Journal of School Psychology, 46*, 431-453. doi:10.1016/j.jsp.2007.07.005
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., Henttonen, I., Almqvist, F., Kresanov, K., Linna, S. L., ... & Puura, K. (1998). Bullying and psychiatric symptoms among elementary school-age children. *Child Abuse and Neglect, 22*, 705-717. doi:10.1016/S0145-2134(98)00049-0
- Mintah, J. K., Huddleston, S., & Doody, S. G. (1999). Justifications of aggressive behavior in contact and semicontact sports. *Journal of Applied Social Psychology, 29*, 597-605. doi: 10.1111/j.1559-1816.1999.tb01403.x
- Nucci, C., & Young-Shim, K. (2005). Improving socialization through sport: An analytic review of literature on aggression and sportsmanship. *Physical Educator, 62*, 123-130.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, USA: Blackwell.
- Olweus, D. (2003). Profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*, 12-17.
- Robson, C. (2002). *Real world research. A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*, 112-120. doi:10.1016/j.avb.2009.08.007
- Salmivalli, C., Lappalainen, M., & Lagerspetz, K. M. J. (1998). Stability and change of behavior in connection with bullying in schools: A two-year follow-up. *Aggressive*

- Behavior*, 24, 205-218. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(1998)24:3<205::AID-AB5>3.0.CO;2-J
- Salmivalli, C., & Kaukiainen, A. (2004). 'Female aggression' revisited: Variable- and person-centered approaches to studying gender differences in different types of aggression. *Aggressive Behavior*, 30, 158-163. doi:10.1002/ab.20012
- Schwartz, D., Proctor, L. J., & Chien, D. (2001). The aggressive victim of bullying: Emotional and behavioral dysregulation as a pathway to victimization by peers. In J. Juvonen, & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 147-174). New York / London: Guilford.
- Smith, P. K. (2011). Why intervention to reduce bullying and violence in schools may (or may not) succeed: Comments on this Special Section. *International Journal of Behavioral Development*, 35, 419-423. doi:10.1177/0165025411407459
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2006). *Jaarrapport integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Theeboom, M. (2001). Martial arts and children. In J. Steenbergen, P. de Knop, & A. H. F. Elling (Eds.), *Values and norms in sport* (pp. 337-353). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., Winter, de A. F., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41, 672-682. doi:10.1037/0012-1649.41.4.672
- Wal, van der M. F., Wit, de C. A. M., & Hirasig, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111, 1312-1317. doi:10.1542/peds.111.6.1312
- Zwierzynska, K., Wolke, D., & Lereya, T. S. (2013). Peer victimization in childhood and internalizing problems in adolescence: A prospective longitudinal study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41, 309-323. doi:10.1007/s10802-012-9678-8

Bijlage A

Tabel 4

Pestrollen per respondent

Respondentnummer	Geclassificeerde pestrol	Zelf ervaren pestrol
1	Dader-slachtoffer	Slachtoffer
12	Dader	Dader-Slachtoffer
26	Niet-betrokkenen	Niet-betrokkenen
28	Dader-slachtoffer	Niet-betrokkenen
31	Niet-betrokkenen	Geen
32	Niet-betrokkenen	Niet-betrokkenen
33	Niet-betrokkenen	Niet-betrokkenen
39	Dader-slachtoffer	Niet-betrokkenen
40	Slachtoffer	Niet-betrokkenen
41	Slachtoffer	Geen
42	Slachtoffer	Geen
51	Dader	Niet-betrokkenen
57	Dader	Dader
58	Dader-slachtoffer	Geen
65	Slachtoffer	Slachtoffer
68	Dader	Geen
86	Dader-slachtoffer	Niet-betrokkenen
90	Dader	Niet-betrokkenen
94	Niet-betrokkenen	Niet-betrokkenen
96	Slachtoffer	Niet-betrokkenen
97	Dader	Niet-betrokkenen